

Továbbképzés

*Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége (Budapest)
Nyitott Képzések Egyesület*

A nagy-britanniai felnőttnevelésről és a látássérültek szakképzésének rendszeréről (Egy tanulmányút tapasztalatai)

GÖLLESZ ZOLTÁN

(Közlésre érkezett: 1992. április 8.)

II. rész

Elsőként egy ilyen pre-vocational (szakképzést megelőző) képzést nyújtó intézményt mutatunk be.

RNIB Employment Rehabilitation Centre, Torquay

Ez az intézmény 1949-ben nyitotta meg kapuit a látásukat elvesztett vagy csökkentlátó személyek munkába helyezésének, illetve újraelhelyezkedésének segítése érdekében. Az itt tanulókat a helyi és regionális önkormányzat képzési ügynöksége támogatja. Feladata ennek az intézménynek sem kevés, hiszen az Egyesült Királyságban 227000 vak és gyengénlátó él. Tevékenységének egyik részét leginkább a magyarországi VERCS gyakorlatához lehet hasonlítani.

A központ kereskedelmi, ipari és oktatási területeket gyűjt egybe, komplex feladatokat lát el. A jelentkezőknek nem fontos regisztrált látássérülteknek lennie, ugyanis szociális megfontolások alapján is felvételt nyerhetnek. Az intézményben huszonnégyórás szolgálatot tartanak személyes, szociális és egészségügyi igények kielégítésére, az oktatókon kívül szociális munkások, szakképzett pszichológusok, rehabilitációs és más segítő szakemberek tartják az ügyeletet. A tanulók házon belül szinte valamennyi szórakozási lehetőséget is megtalálhatnak.

Ha egy jelentkező megkezdi tanulmányait, vele közösen készítenek egy tanulási/képzési tervet (action plan). Ennek jellemzője, hogy a munkaerőpiaci kereslethez igazodik és az azt elvégzőt tovább irányíthatják a helyi szociális ügynökségnek, vagy munkaközvetítőnek. Ettől függetlenül ezek a tervek nagymértékben egyénre szabottak és menet közben is alakíthatóak, azaz indokolt esetben bővíteni, vagy csökkenteni lehet az abban megcélzottakat.

Kezdeti Felmérés (initial assessment) keretében preferenciák, az egyén előképzettsége és készségei, képességei felmérése történik meg. A képzés lehetséges célját attól teszik függővé, hogy az egyén státusa milyen. Ezt pszichológus, szociális, rehabilitációs és átképzési szakemberek együttesen végzik. Vizsgálják a jelentkező irodalmi műveltségét, matematikai tudását és kézügyességét. Szemészeti állapota, kezelése és látásmaradványának megóvása, szemészeti prognózisa úgyszintén vizsgálat tárgya. A felmérés fő elve, hogy minden olyan vonatkozásra kiterjedjen, amely a későbbi munkába állást befolyásolhatja, illetve érintheti. A manuális képességek mérésére egy nemzetközileg is elismert tesztet (Manual Abilities Screening Test), a MAST tesztet használják.

Az elő-munkarehabilitációs kurzusok (pre-vocational rehabilitation courses) jelentik a kezdetét az individualizált programnak az action plan-ek alapján. A kurzusok az egyén igénye szerinti időtartamban zajlanak kiscsoportos és egyéni formában. A képzési modulok között szabadon választhat a tanuló, de a tanácsadó irányítását figyelembe kell vennie. A modulok a legkülönbözőbb ismereteket tartalmazzák: írógép és computer billentyűzet ismerete, diktafon kezelése - gépelés, szövegszerkesztés, gépi gyorsírás - stenography, hivatali ismeretek (office practice), hivatali technikák (office technology), telefon, angol nyelv, matematika, Braille, zárt láncú TV, optakon, versabraille, portai munka (reception work), telemarketing, kézműves és alkalmazott ismeretek, anyagismeret és szerszámhasználat (hand skills), csoportosítás és csomagolás, géphasználat, faipari munkák, bődízműves alapismeretek, tradicionális szakmák (pl. kárpitózás), kertészeti ismeretek, egészség és balesetvédelem.

A kurzusok lehetőséget adnak a közvetlen elhelyezkedésre is, de ami fő, hogy előkészítést is adnak máshol, más szakmák elsajátításához is. A végzős tanulókat nem hagyják magukra, hanem utógondozásukat a legkülönbözőbb formában és önállóságuknak mértéke szerint biztosítják.

Szociális rehabilitációs képzés (social rehabilitation courses). A tanuló állapotának és szociális helyzetének ismeretében összeállított képzés és támogatási formák. Ezeknek a képzéseknek tartalma minden olyan hétköznapi ismeret, amely a látássérült társadalmi beilleszkedését könnyíti meg. Például: tájékozódás- és mozgásfejlesztés, főzés, mosás, önellátás, Braille, rekreáció, információ, látásnevelés, beszédfejlesztés.

A tanulók számára az intézmény különböző segítő szolgáltatásokat biztosít az elhelyezkedés megkönnyítésére, továbbtanuláshoz konzultációs lehetőséggel, egyes kiegészítő rövid továbbképzésekkel és sok más módon is.

A szabadidős programok rendkívül sokszínűek, bár nem tartoznak a munkarehabilitációhoz közvetlenül, de áttételesen hozzásegítik a tanulókat a nagyobb önállósághoz, a magabiztosabb fellépéshez és független életvitelhez (independent life). A téma feltétlenül megérdemel egy rövid felsorolást.

A tanulóknak lehetősége van sziklamászásra (upsailing), body buildingre, síelésre (műanyag sípályán), lovaglásra, lövészetre és autóvezetésre. Az autóvezetés egy nagyobb akadálymentes sík terepen történik, úgy, hogy a látássérült (sok esetben vak) vezető mellett a látó segítő szükség esetén szóbeli segítséget nyújt.

A lövészet egy speciális műszer segítségével történik, mégpedig úgy, hogy a lövő egy fejhallgatóban hallható jelzőhang alapján találhatja meg a célt. A felsorolás nem teljes, például ide tartoznak a különböző vízisportok (a tenger közelsége révén) és a különféle labdajátékok (pl. a goal ball). Mindaz, amit a tanulóknak az intézmény nyújthat, nem kötelező, csupán választható. Az egyetlen megkötés, hogy a tanulónak igazodnia kell az oktatóival közösen összeállított action plan-hez.

Az intézmény technikai felkészültsége igen magas szintű. Kiemelésre érdemes ebből a számítástechnikai ellátottság, azon belül is a speciális, látássérültek oktatásában hazánkban nem alkalmazott készülékek, mint az EUREKA A4 elnevezésű, hordozható személyi számítógép Braille billentyűzettel, amely tartalmaz egy beszédszintetizáló egységet és olyan alpprogramokat, amelyek a következőket szolgáltatják: szövegszerkesztés, jegyzetelés (note taker), adatbázis, határidőnapló, tudományos kalkulátor, ébresztés és naptár, telefonkönyv, zeneszerzés, hőmérő és feszültségmérő működtetése. A gép ezeken kívül rendelkezik két telefon (modem), egy külső normál billentyűzet, számítógép és fejhallgató csatlakozással, valamint kommunikációs terminálként is használható. Érdemes e készüléknek nagyobb figyelmet szentelni, hiszen önmagában „egy munkahely” vak dolgozók részére, hiszen olyan sok a szolgáltatása.

Szintén itt kell megemlíteni a stenograph-ot (gyorsírógépet), amely minden olyan munkahelyen, ahol a jegyzőkönyv-vezetés napi, vagy gyakori feladat, elhelyezkedési lehetőséget biztosít látássérültek számára. A speciális gép sajátos billentyűzete rendkívül gyors írást tesz lehetővé és számítógéppel összekapcsolva, a leírt szöveg síkírásban kinyomtatható.

Az ipari munkalehetőségekhez szükséges készségek elsajátítása egy külön képzési egységben (I.P.T. Industrial Practice and Technology) történik. A tanulókat itt olyan programozható robotok és megmunkálógépek segítik, amelyeket csekély látásmaradvánnyal már alkalmazni lehet, valamint olyan minőségellenőrző mérőműszerek is rendelkezésére állnak a tanulóknak, amelyek szóban közlik a munkadarab méretét, illetve vizsgált tulajdonságát.

Kérdésünkre, hogy a látássérültek milyen pozícióban vannak a kvalifikációs skálán, válaszul a hazai helyzethez hasonló állapotról számoltak be. Ez azt jelenti, hogy a látássérültek döntő hányada alacsony kvalifikált munkakörben dolgozik és bár van egy szűk réteg, amely a kvalifikációs skála csúcsaira tehető (ilyenek természetesen az egyetemi végzettségűek), az a legnagyobb gond, hogy a skála középső régióiban szinte nincsenek is látássérültek. A látássérültek elhelyezkedési esélyeit érintő, pontosabban az elhelyezkedés alternatívitasát meghatározó egészségügyi alkalmassági kritériumrendszer nem, illetve nem abban a formában létezik, mint hazánkban. A munkaalkalmasság nem adminisztratív, hanem tapasztalati kategória Angliában. Ez azt jelenti, hogy a szakképzés során kialakul az adott látássérült személy képességeivel kapcsolatos összkép, de nem csak az oktatók, hanem a tanuló számára is. Az adott személy önismerete, valamint a képzési tartalom egyértelműen meghatározzák az alkalmasságot, vagyis azokat a munkaköröket, amelyekben az adott személy elhelyezkedésének nincsen akadálya. E tapasztalati kritériumrendszernek elsősorban személyre szabottságában van a hazai

gyakorlattal szemben behozhatatlan előnye. Megjegyzésként: határozottan állíthatjuk, hogy az a rendszer, amely a látásteljesítmény (a visus mérőszáma) alapján dönt emberi sorsokról, enyhén szólva elavult, de legalábbis egy meghaladott politikai rendszer gondolkodásmódjával azonosítható.

Összefoglalva az Employment Rehabilitation Centre-ben (Manor House, Torquay) tapasztaltakat feltétlenül kiemelésre hivatottak a következők:

A képzés teljes egészében flexibilis, mégpedig a képzési idő, a képzési tartalom, az elsajátítás ütemezése egyaránt. A hallgatóval közösen összeállított képzési terv egyéni követelményt is jelent minden hallgató igényeire és képességeire szabottan. A záró értékelés és a további tanuláshoz adott eligazítás korrekt módon segíti a hallgatót további sorsát illető önértékelésében, célkitűzéseiben és azok megvalósításában.

A pre-vocational képzést követően integráltan vagy speciális intézményben szerezhető meg a voltaképpeni szakképesítés. Az alábbiakban egy ilyen speciális, látássérültek szakképzését ellátó oktatási intézményt mutatunk be.

RNIB Vocational College, Loughborough

A Loughborough-i egyetemmel egyesült RNIB Vocational College (Vakok Szakképző Iskolája) 1989-ben költözött új épületbe, szándékoltan az egyetem szomszédságába. Az egyetemmel kialakult kapcsolat a látássérültek integrációjának egy jelentős lépése. Az egyetem négy elkülöníthető egységből áll, ezek: a városi egyetem, művészeti fakultás, formatervezési fakultás és a vakok szakképzési intézménye.

Az RNIB Vocational College a nemzeti szakképzési és szakmarendszerbe illeszkedő képzést nyújt (NEQ National Employment Qualification). Arra törekszik, hogy minden tanulójának otthoni szűkebb környezetének munkalehetőségeit figyelembe véve állítsa össze a képzések egyénre szabott tartalmát. A tanulók választhatnak a tanulás intenzitását illetően heti három, öt és tíz órás képzések között. A tanulmányok előkészítésére kerül sor először, ugyanis azok csak akkor kezdhetők el, ha a tanuló rendelkezik a megfelelő helyismerettel, önállósággal, illetve megtanulta azon eszközök használatát, amelyek a képzés keretében ismeretszerzésüket támogatják, segítik vagy lehetővé teszik. Követelmény, hogy otthonosan használják a könyvtárat (Braille, nagybetűs könyvek, hanganyagok) és tudjanak jegyzetelni. A szakképző tanfolyamok fő kurzusai a modern irodai munka egészét átfogó ismeretanyagot nyújtanak és a hivatali, ügyviteli, valamint adminisztrációs gyakorlat alapjait is tartalmazzák. A képzés a továbbiakban a fő kurzusok elvégzése után a tanulók egyéni igényeihez és képességeihez mért modulokból áll. Így kereskedelmi ismeretek, bankforgalmi ismeretek, vállalkozási és befektetési ismeretek, telefonközpont-kezelés, szövegszerkesztés, adatrögzítés és feldolgozás, diktafonos gépírás ismeretei egészíthetik ki alaptudásukat. Lehetőség van számítástechnikai programnyelvek elsajátítására intenzív kurzusokon. A képzés elvégzését követően a helyismerettel, a képzés nyújtotta alapfelkészültséggel és legfőképpen a tanulás technikájának készségével a látássérültek minden akadály nélkül részt vehetnek az egyetem ún. teljes idejű (full-time courses)

képzéseiben. Ezen képzések: üzleti képzés, gazdálkodás, könyvelés, számítástechnika és informatika, elektronika stb.

A képzési modulok flexibilisek, egyénre szabottak. Elsajátíthatók az egyén jellemzőitől és tanulási irányultságától függően eszközök használata: számítógépek, komputeralizált telefonalközpontok, Optakon, Versabraille II+Eureka, viewscan.

A tanulóknak segítséget nyújtanak a munkahelykeresésben, az elhelyezkedésben és az ezzel kapcsolatos ügyintézésben. A más intézményben megkezdett tanulmányokat figyelembe veszik, sőt, ha az illető akadályoztatva van abban, hogy helyben tanulhasson, utazó tanárokat biztosítanak, könyvtárszolgálattal és braille másoló szolgálattal állnak rendelkezésére. A tanulmányokat anyagilag segítik, támogatókat kutatnak fel, és kapcsolatot tartanak azokkal. Tanácsadással állnak minden tanuló és leendő tanuló rendelkezésére. Ezt a feladatot külön munkatárs, tanácsadó (counselor) látja el. A tanulók különböző szolgáltatásokat élvezhetnek: pihenő helyiségek, sportolási lehetőségek, egészségügyi szolgálat és szemészeti ellátás (a városi szemészet szakorvosaival együttműködésben). Különböző kollégiumi elhelyezések között is választhatnak (pl. különálló hatszemélyes házakban is kérhetnek elhelyezést).

Látogatás az RNIB központjában

A londoni központban először a Reference Library-ban, vagyis a könyvtárban néztünk körül. A könyvtár egyik alapfeladata, hogy a látássérültekkel kapcsolatos valamennyi szakterület szakanyagait hozzáférhetővé tegye, így a kutatást, történeti feldolgozást, az oktatást, az egyéni és szociális segítségnyújtást, a szakképzést és munkarehabilitációt, az adminisztratív és jogi vonatkozásokat, az orvosi és egészségügyi vonatkozásokat, a halmozottan sérültekkel kapcsolatos szakanyagokat, irodalmat és életrajzokat sorolhatjuk fel fő gyűjteményi csoportjainak.

A könyvtár állományában 4400 kötet, 5800 cikk, 175 folyóirat, 2200 kormányzati okirat és 3400 ismertető látássérültek intézményeiről (Angliában és más országokban) található.

Minden bizonnyal nagyon sok hasznos ismeretet lehetett volna meríteni a könyvtár anyagaiból, ha egy-két napot erre szánhattunk volna, így viszont csak a katalóguscímeket nézegetve egy általános képet kaphattunk az itt felhalmozott tudás nagyságáról.

Ezt követően a központ egyik osztályvezetője fogadott minket. Elsőként bemutatkoztunk és a hazai helyzetet ismertettük röviden. Elbeszélésünkre vendéglátónk elmondta, bár náluk mások a körülmények és kondíciók, de problémáik hasonlóak. Az őszinte hangvétel, amely beszélgetésünket jellemezte, akkor is megmaradt, amikor feltettük a kérdést, látnak-e velünk együttműködésre lehetőséget. A válasz egyértelmű nem volt, azzal a megjegyzéssel, hogy ha a körülmények úgy alakulnak, hogy erre központi támogatás is szóba jöhet, természetesen együttműködnek velünk. Vélhetőleg Magyarország EK-tagsága lehet a fordulópont ebben a vonatkozásban.

A beszélgetést követően megtekintettük az épület helyiségeit, amelyekben az RNIB különböző egységeit „unit” látogattuk meg.

Különösen érdekes volt a Látássérültek Kereskedelmi Segítőszolgálat (RNIB Small Business Unit) meglátogatása. Jelenleg több mint 200 látássérült üzletember veszi igénybe a szolgáltatást. Az iroda szolgáltatásai: kereskedelmi tanácsadás, félévenként kereskedelmi és üzleti információkat tartalmazó szaklap és gyakoribb, rövid tájékoztató füzetek Braille-írásos vagy nagybetűs sík formában, információs hálózat (marketing fejlesztés, szakirodalom, üzleti tervek, ügynökségi információk), üzlettechnikai képzések és segítség az önfejlesztéshez, önképzéshez, konzultációs szolgálat, szakkönyvtár kölcsönzési lehetőséggel.

Fontos megemlíteni azt is, hogy kaptunk egy kiadványt, gyengénlátóknak készített változatban (large print), amely egyébként hangszalagon és Braille változatban is megkapható. A kiadvány a Business Plan Work Book címet viseli (üzleti terv munkafüzet), amely egy kiskereskedelmi vállalkozás megkezdéséhez szükséges terv elkészítését lépésről-lépésre bemutatja, illetve segíti. A terv elkészítésében is segít az iroda, de utána, a terv konkrét megvalósításában, a pénzügyi támogatás megszerzésében stb. is segítséget nyújt.

A Vak Üzletemberek Egyesülete (Blind Business Association B. B. A.) 1987-ben alakult. Működése jelenleg független és szintén fenntart információs szolgálatot, valamint a látássérült üzletemberek öngyógyító csoportjainak (self-help) tevékenységét támogatja. Mint ebből a rövid bemutatásból is kitűnik, Angliában a vakok számára nyitott az üzleti pálya, és az nem is ritka, hogy ezt a pályát választják.

Felsorolás azon intézményekről, amelyek az RNIB keretében, vagy attól függetlenül a szakképzésben, illetve a látássérült dolgozók továbbképzésében és érdekeinek képviseletében illetékesek:

- Látássérült Hivatalnokok Egyesülete (Association of Visually Handicapped Office Workers)
- Látássérült Telefonkezelők Egyesülete (Association of Visually Handicapped Telephonists)
- Vakok Brit Számítástechnikai Egyesülete (The British Computer Association of the Blind)
- Gyengénlátó Komputertelhasználók Csoportja (Visually Impaired Persons User Group)
- Rokkantak Számítástechnikai Központja (The Computer Centre for the Disabled)
- Látássérültek Továbbképző - közép - Iskolája (Queen Alexandra College)
- Vakok - közép - Iskolája (The Royal National College for the Blind)
- Munkarehabilitációs Központok (Torquay, Ceres) (RNIB Employment Rehabilitation Centres)
- Látássérültek Továbbképző és Szaktanfolyami Iskolája (RNIB Hethersett College)
- Tanulókat Támogató Szolgálat (RNIB Student Support Service)

- Szakképző Iskola (RNIB Vocational College)
- Segédeszköz Központok (London, Belfast, Stirling) (RNIB Resource Centres)
- Pályaválasztási Tanácsadó és Pályairányító Szolgálatok (London, Liverpool, Edgbaston N. M. C.) (RNIB Employment Consultancy and Placement Service)
- Látássérült Szakemberek Munkaügyi Osztálya (RNIB Specialist Employment Unit)
- Látássérültek Oktatási és Szabadidős Osztálya (RNIB Education and Leisure Division)
- Alkalmazásfejlesztési és Technológiai Osztály (RNIB Employment Development and Technology Unit)

Az „intézményi sokszínűség”, amelyet tapasztalhattunk, a hazai gyakorlat ismeretében élményszerű volt a számunkra. Érdekes és megfontolandó tapasztalat volt, hogy a látássérültekért, a látássérültek érdekében működő, képviselő, karitatív-támogató intézményeken felül, számos egyesületi formában szerveződő látássérült csoportosulás létezik (pl. a látássérült zongoristák is külön egyesületbe tömörülnek). Az ilyen egyesületekről, azok működéséről és tevékenységéről ugyanakkor nem volt módunkban az idő rövidege miatt személyes tapasztalatokat szerezni, így nem ítéltük meg, mennyiben hasznos vagy éppen problematikus az ilyen intézményi, vagyis szervezeti tagoltság. Mindenesetre, vélhetőleg Angliában ez azért alakulhatott így, mivel az állampolgári kezdeményezésnek szabadabb tere volt az elmúlt évtizedekben, mint nálunk.

Continuing Education and Training Service, Croydon

Utunk előzményeként bemutatott szakmai találkozóval kapcsolatban már beszámoltunk a Folyamatos Oktatási és Képzési Szolgálat, a CETS-ről (ld. Mr. Nick Moore előadása). Ezért különös szerencsének tartjuk, hogy mindazt, amit az előadásból megtudhattunk, később a tanulmányút egyik helyszínéül Croydon-ba is ellátogatva, személyesen is megtapasztalhattuk. Nick Moore szívélyes vendéglátása, és az, hogy a helyszíneken végigvezetve minket, mintegy illusztrálta mindazt, amit budapesti látogatásán elmondott, különösen hasznos volt a számunkra.

Ha egy ún. nyugati tanulmányútról visszatérők beszámolót tartanak, legtöbbször azt a reakciót váltják ki, hogy „...jó, jó, de ott van pénz. Ha lenne rá pénzünk, mi is megtehetnénk ugyanezt...”. Esetenként ez az érvelés is igaz lehet, de mindenesetre amit Croydon-ban tapasztaltunk, azzal cáfolható e közhelyes elutasítás. Itt ugyanis láthatóan kevés pénzből, de ugyanakkor a szakmai színvonalból pénzhiányra való hivatkozással nem engedve, működik mindaz, amit még az előadásból megismerhettünk. A CETS anyagi helyzete azt sem akadályozta meg, hogy a speciális igényekre tekintettel legyenek. Így lehetséges, hogy a mozgáskorlátozottak akadálytalanul részt vehetnek a tanfolyamokon és élvezhetik a szolgáltatásokat is, de a látássérültek és hallássérültek is hasonlóképpen számíthatnak segítségre sajátos problémáik áthidalásában, illetve megoldásában. Talán jellem-

zésül elegendő annyi, hogy speciális szükségleteket és integrációt segítő szolgálat működik a CETS keretében (Special Needs and Integration support Service). Foglalkoznak látássérültek oktatásával, és találhatunk képzőművészeti tanfolyamot, illetve alkotókört gyengénlátók számára. A hallássérült és siket tanulók szájról olvasási tanfolyamokon és tréningeken vehetnek részt.

Már ennyiből is érzékelhető, milyen mértékben veszik figyelembe a speciális igényeket, és azok között az érzékszervi sérültek, vagy a mozgáskorlátozottak igényeit. Ha a szakképzésben nem feledkeznek meg róluk, minden bizonnyal az a munkaerőpiaci esélyeikre is pozitív hatással van. Hangsúlyoznunk kell: a CETS nem speciális, hanem általános intézmény. Így az ott tapasztalt speciális igényekkel számoló figyelem elsősorban az integrált felnőttoktatás mércéje lehet a számunkra. Kétségtelenül van mit eltanultunk a szigetország felnőttoktatási, felnőttképzési szakembereitől.

National Federation of Access Centres NFAC

Az ACCESS-központok nemzeti szövetsége (NFAC) egy, a hazai gyakorlatban ismeretlen intézménytípus hálózata. Az access mint szó, bejutást, illetve elérhetőséget jelent, de ebben az esetben ez csupán jelképes jelentése és egy hosszabb megnevezést takar, amely magyarul megközelítően: Speciális szükségletű diákok felmérése és segítése a magasabb szintű oktatásban és továbbképzésben (ACCESS Assessment and Support of Students with Special Needs in Further and Higher Education). A hálózat jelenleg 16 tagintézményt számlál, amelyekben érzékszervi és mozgásszervi sérültek együtt részesülhetnek oktatásban, természetesen speciális igényeiket figyelembe véve. E közös iskolák között ugyanakkor vannak különbségek, vagyis mindegyikben valamelyik sérüléstípusba tartozó tanulók többségben vannak. Az ACCESS-hálózat tagja az az iskola is (Royal National College for the Blind), ahol vakokat, látássérülteket oktatnak. A hálózat leginkább speciális oktatási intézményekből áll, de vannak olyan tagjai is, amelyek a kutatásban, technológiai fejlesztésben vesznek részt (Rokkantak számítástechnikai központja - Computer Centre for the Disabled CCD, Speciális szükségletek technológiai központja - The Special Needs Technology Centre SNTC). Az alkalmazott technikai eszközök fejlesztése látássérültek, hallássérültek és mozgáskorlátozottak igényei szerint történik.

Látogatást tettünk a hálózat egyik intézményében, Coventry-ben (Hereward Collelge of Further Education). Mindaz, amit ebben a rendkívül jól felszerelt intézményben láthattunk, elsősorban az access-hálózat szakmai filozófiáját mutatta be kézzel foghatóan. E szakmai filozófia voltaképpen úgy fogalmazható meg, hogy:

- 1.) minden tanulónak egyéni igényei, szükségletei a meghatározóak oktatásának módszereit illetően;
- 2.) a kreativitás az, amelyet minden esetben felszínre kell hozni a fejlesztés sikere érdekében;

- 3.) a technikai segédeszközök a szabadidőben is a tanulók rendelkezésére kell hogy álljanak;
- 4.) az önfejlesztés feltételrendszerét is biztosítani kell.

Az 1. pont nem szorul különösebb magyarázatra, mindenesetre számos olyan technikai eszközt mutattak be, amelyek a tanulók állapotától, szükségleteitől függően alkalmazhatóak. Példának itt a speciális billentyűzetek és azok kiegészítői és a kommunikációt segítő eszközök említhetők. A kreativitással kapcsolatban bámulatos felszereltséggel találkozhattunk. A tanulóknak a legkülönbözőbb alkotótevékenységekhez nyújtanak speciális eszközöket. Például az iskola saját TV-stúdióval, jól felszerelt speciális fotólaboratóriummal rendelkezik, de ezeken kívül lehetőség van számítógépes zeneszerzésre szintetizátor csatlakoztatásával, számítógépes grafikák (színesek is) készítésére és a legkülönbözőbb képzőművészeti technikák elsajátítására és művelésére. A technikai segédeszközök valóban hozzáférhetőek a szabadidőben is, és az önfejlesztés feltételei is megvannak: tekintélyes méretű könyv- és videotár, valamint fonotéka van az iskola épületében.

Említésre érdemes, hogy az Access-hálózatban hasonló rendszerben folyik a tanulók egyéni felmérésének és képzési programjának összeállítása, mint amit az RNIB Employment Rehabilitation Centre-ben tapasztaltunk. Az Access-hálózatban ez egynapos kurzusok keretében zajlik és külön munkacsoport foglalkozik ezzel (SASSAS Study Aids and Study Strategies Assessment). Egyébként a hálózat összesen több mint harminc egy, illetve kétnapos különböző kurzust kínál fel.

Az Access-hálózat képzési rendszerében kislétszámú, vagy éppen egyéni foglalkozások vannak túlsúlyban, és a magántanári szolgálat is a hálózat keretében működik (Course tutors/Co-operators; Personal tutors). A magánúton tanulóknak, azaz az otthon „autodidakta” módon felkészülők számára külön központ nyújt segítséget (Supported Self Study Centre). Az önálló tanulást kiterjedt önkéntes szolgálat segíti, pl. felolvasó szolgálat. Videó oktatókazetták állnak rendelkezésére a siket tanulóknak, amelyek feliratosak, vagy jeltölmács szerepel a képen. A tanulást számítógépes software-k is segítik (ilyenek pl. az oktatóprogramok, az elektronikus enciklopédiák CD-ROM, vagy a NIBS Nuffield Interactive Book System).

Mivel az Access technikai színvonalát nem lesz könnyű utolérni addig, amíg a gazdasági helyzetünk ezt megengedi, elsősorban a képzési koncepció az, amely átvehető. Access-hálózat nemcsak Angliában van. Amennyiben Magyarországon létesülne egy Országos Access Központ (vagy meglévő intézmény alakulna regionális központtá), az idővel a nemzetközi hálózat tagja lehetne, ennek viszont az egységes rokkantügyi összefogás és kormány szintű támogatás a feltétele.

A látássérültek szakképzésének alapelvei a tapasztalatok alapján, rövid felsorsolásban:

A legfontosabb alapelv, amely még nem közvetlenül a képzést érinti, hogy a munkaerőpiac fogadókészségéért állandó harcot kell vívni. E harcban az elhelyez-

kedési prioritások, a védett munkahelyek és státuszok, valamint az alkalmassági kritériumrendszer átalakítása jelentik a legnagyobb csatákat. Az angliai gyakorlatról megtudtuk, hogy a miénkhez hasonló merev egészségügyi alkalmassági kritériumrendszer nincs. Azt, hogy látássérültek hol és milyen munkakörökben helyezkedhetnek el, egy hallgatólágos kollektív megállapodás szabályozza (pl. látássérültek nem jelentkeznek gépkocsivezetőknek). A hangsúly azon van inkább, hogy a látássérült személyek tisztában legyenek azzal, visus-uk miben és meddig enged teret számukra a szakmaválasztásban. A bürokratikus alkalmassági szabályrendszer hiányában nyitott tere van annak, hogy a látássérültek érdekeit képviselők közvetlen információcserével, konzultációk megszervezésével bővítse a fogadóképes munkahelyek körét. A fogadókészséget úgy, és csakis úgy lehet életben tartani, ha a munkaadókkal, területi munkaügyi szervekkel folyamatos a párbeszéd. E folyamatos párbeszédben a képzési tartalom rugalmasan igazodik a munkaadók igényeihez, amiért viszonzásul a munkaadók garanciákat nyújtanak. A párbeszéd megvalósulásával, a legfontosabb kérdésre, amely a képzéssel kapcsolatban felmerülhet: Mi fog történni a képzést követően az azt elvégző tanulókkal?, képesek leszünk megválaszolni. További előnye a párbeszédnek, hogy a tanulóknak a képzési idő nem döntéshozatal, vagy időhúzás a várható munkanélküliségig, hanem valós lehetőség elérésének adekvát módja.

A hazai gyakorlatról tudjuk, hogy a tradicionális „vakos” és „gyengénlátós” szakmákon kívül igen kevés alternatíva áll rendelkezésére a pályaválasztásban a látássérülteknek. Ez Nagy-Britanniában is hasonlóképpen van. Ha viszont az ottani látássérültek szakképzését jelenidőben vizsgáljuk, két fontos alapelv is szembevetődik:

Az egyik, hogy a szakma merev meghatározását minden esetben el kell kerülni. Szerencsésebb foglalkozásról, vagy egy adott cégnél elvégzendő feladatok összességéről beszélni, és a képzési struktúrát is ennek megfelelően kialakítani. Ebből az elvből táplálkozik, hogy Angliában a látássérültek szakképzése úgy alakult, hogy a hivatali munkaköröket célozza meg a legnagyobb szélességben. A képzés voltaképpen arra irányul, hogy a legtöbb munkahelyen a szövegfeldolgozás valamely formájára mindenképpen szükség van. Ezért a megfelelő gyorsaságú írás, szövegkorrigálás, illetve az ehhez a tevékenységhez használatos készülékek alapos ismerete minden egyéni képzési programban kisebb-nagyobb mértékben szerepet kap.

Ide tartozik az is, hogy a képzési idő alatt lehetőségeket kell biztosítani a tanulók számára, hogy kreativitásukat a legkülönbözőbb művészeti és más tevékenységekben „kiélhessék”, fejleszthessék.

A másik a szabadság az alkalmaztatásban. Mivel ugyanis nem szakmát, hanem elsősorban munkavégzési készségeket sajátítanak el a tanulók, a későbbi elhelyezkedésben a látássérültek nagyobb szabadságot élveznek. Például, ha egy tanuló készségszinten birtokolja a következőket: ügyintézés telefonon, beszélő kalkulátorral alapszintű számszaki munka ellátása, fénymásoló szakszerű működtetése, irattári rendezés alapjai, ügyfelek fogadása, tájékoztatása, továbbírányítása, számítástechnikai alapismeretek, ebben az esetben nem egy-két munkahely fogadja őt

szívesen (a konkrét szaktudás alapján), hanem ismereteinek összessége alapján számos munkalehetőséget kaphat.

Fontos alapelv az önkormányzatokkal való folyamatos együttműködés, amely alatt elsősorban az információcserét érthetjük. Az önkormányzatok szolgáltatják azokat az adatokat, amelyek a hosszútávú tervezést lehetővé teszik. A regionális munkaerőpiac felvevőképességének és fejlesztési irányainak ismeretében válik lehetségessé, hogy a képzési szükségletek prognosztizálhatók legyenek, legalább egy képzési turnussal előre. Így nagyobb biztonsággal készülhetnek a látássérültek is a munkavállalásra.

Lényeges, hogy a szakképzés és a kutatás szoros összefüggést mutasson. Ahogy az az egyetemeken is a képzés színvonalához járul hozzá, ha az kutatással is foglalkozik, hasonlóképpen emelheti a látássérültek szakképzésének színvonalát, ha a vele kapcsolatos kutatásokkal párhuzamosan és összefüggésben zajlik. Itt elsősorban a technológiai adaptáció, a technológiai fejlesztés, a termelési folyamatstruktúrák beható vizsgálata és ezek képzési vonatkozásai említhetők.

A képzési rendszerben minden ismeretanyag és konkrét tudás az elsajátíthatóságához mért képzési idővel szerepel. A rendszerben ennek megfelelően találhatunk rövid (egy napostól egy-két hetesig), valamint közepes és hosszú kurzusokat, egészen az egy vagy több szemeszteres teljes képzésekig bezárólag. A rövid tanfolyamok akkor is bővíthetők az adott egyén tudását, ha számára valami miatt a hosszú (komplex) képzési programok - esetleg csak aktuálisan - nem lehetségesek, illetve a továbbfejlődés lehetőségét adhatják azoknak, akik már elvégeztek egy hosszabb tanfolyamot, és ahhoz kívánnak hozzátanulni.

Feltétlenül az alapelvek közé sorolható, hogy ki kell építeni egy önkéntes segítő csoportot, vagy hálózatot, ugyanis ennek hiányában a képzési idő hosszabb lesz, vagy a képzés veszt színvonalából. Be kell látni, hogy a látássérült felnőtteknek, kinek-kinek a számára szükséges mértékében, szüksége van segítségre a tanuláshoz (itt elsősorban a felolvasásra gondolhatunk, de nemcsak arra, hanem a korrepetálásra, együtt-tanulásra, vizsgára való felkészítésre stb. Az ilyen volontaire-ek Angliában is az egyetemisták közül kerülnek ki többségükben).

A létrehozásra kerülő Rehabilitációs Központ működtetésére vonatkozó javaslatok pontokban

- 1.) Felmérési rendszer kidolgozása a Rehabilitációs Központba képzésre jelentkezők képességeihez és célkitűzéseikhez mért egyéni képzési-oktatási terv összeállításához.
- 2.) A teljes szakképző tanfolyami, illetve képzési programok mellett rövid, célzott képzések felkínálása és e rövid képzések választékának folyamatos változtatása, bővítése. A képzési idő képzési tartalomtól függően egynapos, kettő-öt napos, illetve egy- és kéthetes intervallumokban.
- 3.) Pályairányító szolgálat létesítése, amely az elhelyezkedéshez nyújt segítséget.
- 4.) Segítő szolgálat létesítése, amely több feladatot lát el egyszerre. Ezek:
 - továbbképzési tanácsadás a munkahely megtartása érdekében

- tájékoztatás a tanulás alatt igényelhető segítségről, segédeszközök, ösztöndíjak, egyéni képzési támogatások
 - tájékoztatás a munkavégzést segítő segédeszközökről
 - segédeszköz beszerzéséhez támogatás, ügyintézés
 - segédeszközök kiutalása, vagy kiutalás beszerzése.
- 5.) Tanácsadó szolgálat létesítése, amely jogi, munkajogi segítséget nyújt, de felvállalja a Job Club funkcióit is: segítség beadványok, önéletrajz stb. megírásában, ügyintézésben.
- 6.) Kutatócsoport létrehozása, amelynek feladata a lehetséges alkalmazások, munkahelyek, munkakörök felkutatása, és annak megszervezése, hogy a felkutatott lehetőségek minél gyorsabban a gyakorlatban is rendelkezésére álljanak a látássérülteknek.

A 3-5. pontokban felsoroltakat egy kislétszámú csoport láthatja el összevont szolgáltató egységben. A 6. pontban jelzett csoport feladatait egy személy is elláthatja, mivel az adminisztratív munkát két egység végezné. Az egyik adminisztrációs csoport a képzési és intézményi, azaz munkaügyi, bér stb. adminisztrációt, míg a másik, jóval kisebb adminisztrációs csoport a szolgáltató és kutatási egység (ld. 3-6. pontokban leírtak) feladataival kapcsolatos munkát látná el. Így a fenti pontokba szedett sokrétű tevékenységi és szolgáltatói struktúra gazdaságosan, kellő, de nem túlzott dolgozói létszámmal lenne megvalósítható.

Végezetül, javaslataim védelmére és pár szóban összefoglalva a tanulmányút tapasztalatait: a felvázolt képzési és szolgáltatói rendszerről meggyőződésem, hogy azt a minimumot képviseli, vagy méginkább demonstrálja, amely a speciális igényekkel fellépők, így a látássérültek szakképzésének is alapja. Ebből következően megvalósítása elengedhetetlen. A megvalósítás ugyan lehet lépcsőzetes, vagyis lehetséges a rendszer felépítéséhez hosszabb időt igénybe venni. Ebben az esetben viszont részletes prognózis felállítása szükséges, mégpedig hogy mikor, milyen új elem belépése elkerülhetetlen a rendszer továbbfejlődésében.